

**Els Molins de la Vila,
de Montblanc. Notes històriques
(segles XIII-XVII)**

Jaume Felip Sánchez

• **Els Molins de la Vila, de Montblanc.**
 • **Notes històriques (segles XIII-XVII)**

• **Jaume Felip Sánchez**

• *jaufelip@coft.cat*

• **Resum:** notícia de la construcció a la darreria del segle XIII del Molí de la Volta i dels diversos propietaris atestats al segle XIV. Es documenta l'adquisició i venda per part del municipi, que els hi donà el seu nom tradicional. Es documenten els plets causats pel control del monopoli dels molins fariners.

• **Paraules clau:** molins medievals, plets, arquitectura pre-industrial.

Els molins de la Vila han arribat fins als nostres dies coberts per la boirina del passat, com aquelles ruïnes romàntiques que inspiraven novel·les i llegendes. Antoni Palau i Dulcet a la seva famosa *Guia de Montblanc* editada el 1930¹ ens parla dels pous, arcades i murs i de la construcció ferma, amb portal adovellat i volta «de canó», amb quatre espitlleres obertes en el mur de l'esquerra. Una altra guia,² editada a la darrera dècada del segle passat no afegia gaire cosa més, indicant vagament que en un primer temps havien estat de propietat municipal.

El que sempre ha cridat l'atenció es la magnífica construcció amb què havia estat bastit aquest grandios molí fariner, amb capacitat per a fer anar quatre jocs de moles. Francesca Español³ en va fer una descripció de la seva morfologia i estructura, on destacava les grans dimensions de la volta apuntada que cobreix la sala de tremuges. Salvador Palau «el Galo» també en realitzà una petita descripció en un dels seus treballs de divulgació.⁴ Amb tot, no en van poder apreciar tota l'estructura del molí fins que el conjunt fou excavat per l'equip del director del Museu Comarcal, Maties Solé Maseres⁵ i alliberat dels llots acumulats per diversos aiguats que hagué de patir en les darreres centúries. Més tard s'explorà arqueològicament⁶ la zona adjacent al molí, on des del segle XI existí l'antic emplaçament de Dues Aigües, posteriorment convertit al segle següent en el reducte de colonització de Vilasalva.

El primer propietari del Molí de la Volta

És prou conegut pels investigadors de la història montblanquina el gran repte que suposa la mancança de documentació medieval. Per al cas dels antics molins només disposem de referències disperses que tan sols ens havien deixat identificar⁷ amb prou solvència els antics propietaris de l'anomenat «Molí dels capellans», actualment transformat en un restaurant. Tanmateix, després de la publicació del nostre estudi de les rendes reials de Montblanc⁸ ens cridà l'atenció una anotació del capbreu de les rendes de 1299:

«Ítem, los molins que té l'ardiacha de Puigvert, que obrà en Berenguer de Pugvert, qui són a Vilasalva.»

En la redacció de l'esmentat capbreu s'endevina un cert ordre en les inscripcions: així, abans de l'anotació del molí de l'ardiaca «de Puigvert» s'inscriví el molí de Bernat des Caus «al loc qui és appellat pas», és a dir, aquest molí es refereix a l'actual «Molí del Pas». I les dues posteriors a la del molí de l'ardiaca, incloses a la partida de Vilasalva, pertanyents al molí de Guillem Comabella i el molí de la muller de Pere de Bordell, tal vegada haurien de correspondre al Molí Xiquet i al Molí del Malet. Més enllà, el molí d'en Bernat Ninot l'hauríem d'identificar amb l'actual molí del

Sepulcre de Berenguer de Puigvert, a la galilea de l'església del monestir de Poblet.

Detall del sepulcre de Berenguer de Puigverd,
restaurat per Maties Solé Maseres

Celdoni. Els altres molins descrits, fins a tocar al terme de Vilaverd, serien els tres descrits a la partida de Llorac.

Aquesta hipotètica distribució no podem confirmar-la completament. Només tenim la certesa que el molí «de l'ardiaca de Puigvert», correspon a l'actual Molí de la Volta, gràcies a un document notarial de penyora⁹ d'una finca veïna al molí: en aquest document s'hi descriu un tros de terra al terme de Montblanc, «al costat dels molins que foren del noble Berenguer de Puigvert» i confrontava «amb el puig de la bassa dels molins». Per tant, el molí que fou en altre temps del noble Berenguer de Puigverd i que tenia la bassa enlairada al capdamunt d'un puig només pot correspondre a l'actual Molí de la Volta, també conegut com el principal dels Molins de la Vila.

El propietari era, doncs, el noble Berenguer de Puigverd, descendent dels primers feudataris colonitzadors del castell de Barberà de la Conca. El pare Finestres els descriu així: «la Casa de los Cavalleros llamados Puigvert fuè de las mas ricas, y bien emparentadas de Cataluña, y tiene dos sepulturas en este Monasterio» (...) «Don Berenguer de Puigvert, Señor de Prenafeta, Belcayre, Montsuar, Figarola, Miramar, Montornès, Puigvert, Barella, y otros Lugares, con su muger, y dos hijos yace desde los años 1280 en la otra

Sepultura, que es el Sepulcro segundo en orden de los de el lado de el Evangelio en la Capilla de el Santo Sepulcro de Christo. Es sepulcro de alabastro labrado con mucha Imagineria, puesto sobre seis columnas, y sobre su cubierta se mira tendida su Estatua».¹⁰ Com veurem, alguna d'aquestes dades no són del tot correctes perquè el pare Finestres feia com altres erudits de l'època, que escrivien sovint de memòria, sense tenir sempre al davant documents fidedignes. El mateix Finestres relata que «Berenguer de Puigvert confirmó al Monasterio de Poblet la Donacion que año 1271 le havia hecho de los Castillos y Villas de Prenafeta, Figarola, y Miramar; y los vecinos de dichos lugares prestaron al Abad y Convento sacramentos y omenages».¹¹ Afegeix «Don Berenguer de Prexens año 1285 como Procurador de D. Berenguer de Puigvert dió la posesion de los Castillos de Prenafeta y Miramar al Abad y Convento de Poblet.»¹² Continua dient que l'abat rebé (...) «la donacion que le hizo D. Berenguer de Puigvert año 1283 de dos Bodegas y otros Reditos en la Villa de Montblanch y en el Lugar de Alilla».¹³ «El noble D. Berenguer de Puigvert, Señor de muchos Lugares, estando en este Monasterio en el mes de Febrero de 1297 enfermò en las Camaras Abadiales, y al hacer su Testamento, legò para la obra de el Dormitorio y Claustro el Castillo de Puigvert, y confirmò de nuevo las donaciones de los Castillos, y Villas de Prenafeta, Figarola, Miramar, y de Montornès, con las Bodegas de Montblanch, y Alilla, y el Castillo y Lugar de Bacella, con los Censos de Agramunt, y otros biens, de cuyos reditos sustentasse el Convento 30 Monges mas, que rogassen à Dios por su alma. Dispuso ser enterrado en el Monasterio, y que exhumassen el cadaver de su Hermano Pericon de Puigvert, que estava sepultado en la Iglesia de Riudoms, y que traído à Poblet se hiciessen Tumbas honorificas a gusto de el Abad para si y para los de su linage. Y habiendo fallecido de aquella enfermedad en el mismo mes de Febrero, fue sepultado en tumulo de piedra, que descrivimos, Tomo I, Diss. 22. SS 9. num. 20.»¹⁴ En realitat, el noble Berenguer de Puigverd testà el 6 de febrer de 1298, el 27 de febrer encara era viu¹⁵ i no ens consta difunt fins a la data del 24 de març de 1298. El testador manà que fossin vint els monjos preveres que s'havien d'incorporar al monestir gràcies a les rendes deixades i no els trenta que esmenta el pare Finestres.¹⁶ El pare Altisent, a la seva *Història de Poblet*¹⁷, repeteix el mateix –sense errors– que ens explica el pare Finestres.

Datació de la construcció del Molí de la Volta

Podem tenir, doncs, com a cosa certa que aquest molí fou propietat i en féu l'obra de construcció el noble Berenguer de Puigverd. En quin moment aquest noble n'adquirí la propietat? La fortuna ens permet respondre a aquesta qüestió. Un document de la Cancelleria Reial¹⁸ ens informa que Berenguer de Puigverd tenia el propòsit de comprar a l'abadessa i convent de Santa Maria de Vallbona un molí que l'esmentat monestir posseïa al terme de Montblanc. L'abadessa tenia dubtes perquè aquell molí havia estat una donació dels avantpassats del rei Jaume II. Per això el monarca féu escriure el 16 de març de 1295 una carta, a instància del noble Puigverd, per dir-li a la prelada que no hi posaria cap impediment i que si la venda havia de ser profitosa a la comunitat podria fer la venda a la seva lliure voluntat.

Aquest antic molí de Vallbona s'hauria remodelat seguint la tònica imperant en aquell moment, el darrer quart del segle XIII, de canviar els antics molins «de canal» per altres molins amb cacaos més profunds i turbines més potents, com és el cas del Molí de la Volta. I si pensem que en la nova construcció es disposaren quatre cacaos i quatre jocs de moles, entendrem la seriosa inversió que projectà Berenguer de Puigverd. De fet, el mateix Berenguer de Puigverd també havia comprat, per dret de fàdiga, un molí al terme de Riudoms a Berenguer Gavaldà, de Reus, pel preu de 300 sous barcelonesos. Aquesta compra no s'havia escripturat davant notari i quan la mort sorprengué al noble Puigverd, no s'havia pagat la quantitat estipulada. Per això, els seus marmessors hagueren de pagar als antics propietaris aquella quantitat que s'havia acordat verbalment en data de 16 d'octubre del 1300.¹⁹ Un altre molí sabem que el tenia prop de Mequinensa, a la localitat de Faió.²⁰

Podem veure que Berenguer de Puigverd entenia perfectament la rendibilitat d'aquests ginys accionats per l'aigua dels rius. En el Molí de la Volta el constructor pensà amb molt d'encert utilitzar aigua conduïda procedent del riu Francolí per obtenir més alçada i, per tant, més energia potencial per accionar les turbines. En canvi, el Molí Xiquet, situat a pocs metres del de la Volta, s'utilitzà per al seu funcionament aigua provinent del riu Anguera.

Quan al febrer de 1298, estant-se el noble Berenguer de Puigverd a Poblet, es trobà malalt, féu escriure el seu darrer testament on ordenà als seus marmessors que, per pagar els seus antics deutes o reparacions per ofenses i injúries, es venguessin els castells de Puigverd, Solivella i de Faió, així com el mas d'en Riber i el molí de Faió i «també els nostres molins que tenim prop de Montblanc».²¹

Queda clar que el Molí de la Volta s'hauria obrat entre el 16 de març de 1295 i el moment de la redacció del seu darrer testament, el 6 de febrer de 1298.

Galceran de Puigverd compra el Molí de la Volta

Així doncs, seguint els manaments del difunt Berenguer de Puigverd, el Molí de la Volta devia ser venut pels seus marmessors testamentaris. El comprador fou el seu germà Galceran de Puigverd, ardiaca «de Valle» de la Seu d'Osca. Tres documents ens ho confirmen: el primer és el mateix capbreu de 1299 de les rendes reials de Montblanc, on l'annotador l'inscriu com «l'ardiacha de Puigvert». El segon és una carta del rei Jaume II de l'any 1300, on s'esmenta la venda dels molins i que havien estat comprats per Galceran de Puigverd.²² El darrer és un esment de dita compra reflectida en un document posterior,²³ de l'any 1306.

Galceran de Puigverd havia rebut per via de testament del seu germà Berenguer algunes propietats: Castellnou (prop de Puigverd), el lloc de Garrigós prop d'Agramunt i la propietat d'un feu a Valls, però li havia concedit amb unes condicions molt rigoroses que no li permetien arrendar-los ni vendre'ls ni alienar-los de cap manera. En cas que Galceran no volgués acceptar el llegat, llavors deixava aquestes propietats en mans del rei amb la condició que li havia de donar a Galceran la meitat del preu de dites propietats i feu, amb la qual quantitat en Galceran en podria fer el que volgués. En el supòsit que Galceran acceptés les rigoroses condicions d'usdefruit de les esmentades donacions també li donava, per al moment de testar, cinc-cents morabatins alfonsins. Però Galceran de Puigverd hi deuria renunciar perquè el 1297 veurem al rei Jaume II renunciar a tot plegat i cedir els seus drets a Ramon d'Anglesola.²⁴

Aquest capteniment de Berenguer de Puigverd envers el seu germà Galceran el deuria provocar la posició bel·ligerant de Galceran en els problemes hereditaris dins de la seva família: ens consta que abans de la mort de Berenguer, el 30 d'abril de 1297, ja havia pactat amb la seva germana Berenguera, muller d'Arnau de Comalats i filla de Guerau de Puigverd i Berengària, a renunciar a favor del mateix Galceran de Puigverd, ardiaca de la Vall, a tota reclamació sobre la legítima dels seus pares a canvi de rebre 600 morabatins.²⁵ També hem atestat el 30 de juliol de 1297 a Galceran de Puigverd junt a Ramon d'Anglesola enfranquant a Joan Albarich de qualsevol

imposició sobre una vinya que posseïa al terme de Prenafeta, la qual cosa ens indica que deuriem fruit d'alguna mena de dret sobre el castell de Prenafeta.²⁶

A més Galceran de Puigverd actuà com hereu del seu germà Gueraldó i tutor dels fills de Guillem, un altre germà seu, reclamant un dipòsit de diners que ell havia fet en poder de l'abat de Poblet, dipòsit que també era reclamat per Sibil·la, germana seva i muller de Ramon d'Anguera. La qüestió es portà a plet, que fou pronunciada arbitralment a favor de Galceran de Puigverd el 8 de novembre de 1297 pels juristes Nicolau Janer i Perpinyà Amargós, de Montblanc. No obstant, en la resolució només es decidia retornar el dipòsit, sense indicar res sobre els drets que Sibil·la pogués tenir sobre dit dipòsit i que s'haurien de plantejar judicialment davant del veguer de Montblanc, com a magistrat ordinari.²⁷ Efectivament, el 3 de novembre de 1298 ens consta que Galceran, en nom propi i com a tutor de Berenguer i Geraldó, fills del difunt Guillem de Puigverd, confessà haver rebut de l'abat de Poblet 666 sous d'aquells 66.905 sous barcelonesos que tenien en dipòsit.²⁸

Hem pogut comprovar com l'ardiacà Galceran de Puigverd també confiava en invertir diners en l'adquisició de molins: li documentem el litigi amb el noble Sanç d'Antillon en la possessió d'uns molins situats al terme d'Albalatillo (Osca). La Cancelleria Reial designà el 19 de setembre de 1301 al jurista d'Osca Miquel Pere Romeo per escoltar les parts i pronunciar sentència.²⁹ El plet encara no havia estat resolt el 13 de maig de 1304 i per això la Cancelleria delegà la causa en el sobrejunter d'Osca.³⁰

El Molí de la Volta continuaria en mans de l'ardiacà Galceran de Puigverd fins a la seva mort, esdevinguda poc abans del 1307, quan l'atestem difunt en una carta reial. La seva herència resultà problemàtica.

Disputes judicials per l'herència de l'ardiacà Galceran de Puigverd

A la mort de Galceran de Puigverd sorgí una nova disputa judicial: els fills i hereus de la difunta Sibil·la d'Anguera, germana de Gueraldó de Puigverd (i de l'ardiacà Galceran de Puigverd) junt amb Gerau Savit i Pere d'Oçell, capellans de dues capellanies de les quatre capellanies que Gueraldó de Puigverd manà instituir al seu darrer testament a l'església de Valls, deien que el noble Berenguer

Façana nord del Molí de la Volta, amb la porta d'entrada a la sala de tramuges.

de Barberà retenia injustament uns molins situats al territori de Montblanc que temps enrere foren comprats pel difunt Galceran de Puigverd, paborde d'Osca i germà de dits Gueraldó i Sibil·la, en els quals molins dits hereus i capellans asseguraven tenir-hi drets, és a dir, dits hereus com a successors i hereus de dita Sibil·la, tant pels béns de dit Gueraldó que morí sense fills, com pels béns de Guerau de Puigverd i Berenguera la seva muller, difunts, pares de dits Gueraldó i Sibil·la. Els reclamants asseguraven que els molins pertanyien a dits fills i hereus per les disposicions testamentàries i a dits capellans per la institució de les esmentades capellanies. Per a resoldre el tema la Cancelleria del rei Jaume II comissionà el 29 de març de 1307 al jurista montblanquí Ponç de Termenès.³¹

La contesa judicial es deuria decidir en contra de Berenguer de Barberà, ja que més endavant trobarem en possessió del Molí de la Volta als fills de Sibil·la d'Anguera, germana dels difunts Gueraldó i de l'ardiaca Galceran de Puigverd. Fins i tot, algunes terres veïnes al Molí també serien assignades als fills de Sibil·la, com el tros de terra que Berenguera d'Anguera, muller de Guillem Colom, habitants a Sarral, tenia a tocar del Molí i que el 1311 hagué de penyorar per compensar un préstec del batlle del Vilosell.³²

Però les controvèrsies no havien acabat del tot: els fills de Guillem de Puigverd, germà del difunt i benefactor de Poblet Berenguer de Puigverd, no admeteren el resultat de les decisions judicials i volgueren disputar la propietat del Molí de la Volta. Ja hem dit que l'ardiaca Galceran de Puigverd actuà com a tutor d'ells i procurà en la disputa pel dipòsit que s'havia fet de diners del difunt Guillem en mans de l'abat de Poblet i com Sibil·la d'Anguera, germana d'ambdós, n'havia reclamat els seus drets.

I com que les sentències els hi serien adverses, passaren a prendre's la justícia per la seva mà: una nit de gener de 1322 un grup d'homes armats vingueren a Montblanc, segurament procedents de Vilaseca, i destruïren les moles del Molí de la Volta, calant foc per destruir els ginys dels molins, enduent-se els aparells i eines que trobaren a l'interior. Els propietaris, els germans Pere i Ramon d'Anguera així com la seva germana Berenguera d'Anguera, muller de Guillem Colom, de Sarral, s'acostaren a Tarragona, on era la cort de l'infant Alfons, per demanar humilment que es procedís contra Guerau i Galceran de Puigverd, fills del difunt Guillem de Puigverd, autors de la malifeta. L'infant Alfons ordenà el 4 de gener de 1322 als batlles de Montblanc que es continués la inquisició iniciada i que un cop finida es trametés a la seva cúria una còpia del procediment perquè, vista la magnitud dels fets, ell se'n reservava pronunciar la sentència.³³

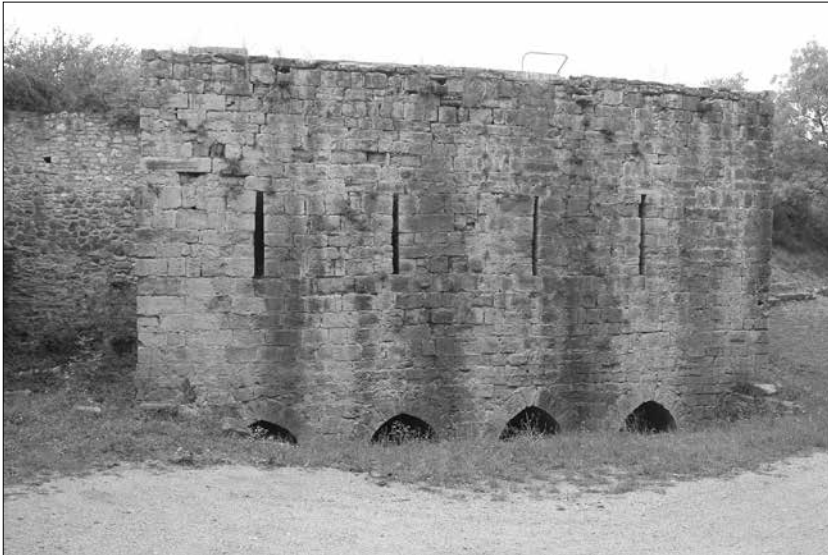
El 30 d'abril següent foren Jaume Coll, Guillem i Jaume Exivert, habitants de Montblanc, els que aprofitaren la presència del rei Jaume II a Montblanc per a suplicar que s'obligués als batlles de Montblanc a tancar el procés, ja que havien estat acusats, sense fonament, de la destrucció dels mecanismes i moles del Molí de la Volta, quan els veritables causants havien estat els germans Guerau i Galceran de Puigverd.³⁴

Els antecedents violents dels germans Guerau i Galceran de Puigverd eren prou coneguts pels montblanquins: la cancelleria reial ja va haver de remetre el 24 d'abril de 1320 diversos manaments als veguers, batlles i altres oficials per informar-los dels manaments dirigits als germans Puigverd a fi que revoquessin els desafiaments i acuidaments que havien proferit contra Pere Janer, així com les amenaces contra Guillem Janer, germà de Pere, i Berenguer Albarich, tots de Montblanc. Els Janer eren personatges importants econòmicament i no volien resoldre els problemes amb baralles, sinó amb actuacions judicials. El rei volia que els seus oficials actuessin vigorosament per obtenir la revocació dels Puigverd.³⁵ Els germans

Puigverd no feren cap mena de cas als manaments reials. Per això, davant la seva desobediència el rei envià el 9 de maig de 1320 nous manaments al vicegerent de procurador al regne de València, al veguer i cort de Lleida i del Pallars, als veguers de Tarragona i el Camp i batlle de Cambrils i al sobrejunter d'Osca i Jaca i als seus lloctinents per ordenar la seva captura i mantenir-los detinguts fins que juressin no fer cap mal a les persones i béns dels Janer i l'Alberich.³⁶

El Molí de la Volta, propietat d'Arnau Mallol?

Un altre document de la Cancelleria ens relata un nou fet violent contra un molí del terme de Montblanc. Els fets tingueren lloc la nit del diumenge 16 de juliol de 1369, quan el donzell Bernat de Montagut i Guillem de Bas, habitants de Valls, amb un grup de gent armada, atacaren de forma deliberada el molí d'Arnau Mallol, situat al terme de Montblanc, trencant les seves portes, i posant-hi foc destruïren els aparells i quatre moles i les tremuges i les rodes. A més prengueren la roba, estris i bestiar que s'hi guardaven. El rei no volgué que aquest delicte restés impune, ja que recordava que de l'atac realitzat l'any anterior contra el molí de Macià Janer no s'havia castigat a ningú.³⁷

Façana est del Molí de la Volta, amb sortida de les turbines i les espitlleres.

El fet d'haver trencat quatre moles pot indicar-nos que aquest molí d'Arnau Mallol era el de la Volta, on hi havia quatre cacaus i jocs de moles? O era simplement un molí de dos cacaus i es trencaren les dues moles sobiranes i les dues jussanes? Necessitaríem més informació per sortir del dubte.

El Molí de la Volta adquirit pel municipi (segle XVI)

Arribats al segle XVI, un seguit de fets durien el Molí de la Volta a dependre del govern municipal. El primer episodi s'esdevingué el 1539, quan una secada intensa provocà una crisi alimentària per manca de cereals. Per paliar la situació amb la compra de forments i grans, el municipi de Montblanc hagué de demanar en préstec en la modalitat aleshores anomenada «censal mort» un capital de mil lliures barceloneses, amb l'obligació posterior de pagar anualment una pensió de mil sous barcelonesos. El prestamista fou el botiguer de teles de drap de llana Joan Tost, ciutadà de Lleida, qui les deixà mitjançant un instrument notarial de gràcia per a redimir-lo, actuat davant del notari montblanquí Pere Bellissèn. Amb els diners el municipi comprà els cereals necessaris per a repartir-los entre alguns singulars que per aquesta partició acabaren devent al municipi aquelles mil lliures. Davant d'aquest conjunt de deutors i la dificultat de cobrar, el consell general de la vila decidí posar sota subhasta o encant públic els béns dels deutors, acordant amb Pere Puig, mercader montblanquí, mitjançant un capitulat, que aquest seria el col·lector dels deutes sempre que es carregués sobre la seva persona i béns l'obligació de pagar el censal mort de mil lliures per a redimir el préstec, redempció que s'havia de fer en el termini de cinc anys i mentrestant hauria de pagar les pensions anuals de mil sous. I per complir aquestes obligacions econòmiques Pere Puig donà un grup de fiances o fermances (Ramon Ferrer de Busquets, donzell i senyor del Rourell, Joan Company, de Valls, Antoni Canyelles, de Vallmoll, Gaspar Ferrer i Joan Capdevila, de Llorens). Però passat el temps, Pere Puig no deuria poder pagar en els terminis acordats i demanà al govern municipal pagar cinc-centes lliures i en els tres anys posteriors pagaria les restants cinc-centes lliures per completar la redempció del censal, proposta que fou acceptada pel municipi. Passat el termini, el municipi portà davant la Reial Audiència a Pere Puig per incompliment dels pactes ja que era obligat amb pena de terç davant tribunals. Finalment, es portaren els béns de Pere Puig a execució judicial i posats sota subhasta pública. Tanmateix, el preu

dels béns subhastats no arribaven a les cinc-centes lliures degudes i les despeses generades per l'actuació judicial. Per això calgué una nova sentència que obligava els fiadors a contribuir en el deute que avalaren. Sobre ells es féu procediment i s'inventariaren els béns disponibles. Amb tot, veient el municipi en l'inventari que el preu dels béns dels fiadors no assolirien la quantitat del deute i les despeses generades, acceptaren fer un altre pacte amb Pere Puig, pel qual aquest pagaria cinc-centes lliures procedents dels seus propis béns i dels seus fiadors i que el municipi s'encarregués de les altres cinc-centes lliures per poder lluir el censal mort. La proposta fou portada el 18 d'octubre de 1548 al consell general montblanquí, celebrat a la Casa de la Vila, que l'acceptà amb el decret i autoritat dels batlles de Montblanc. Així fou com el 19 d'octubre els còsols i síndic vengueren³⁸ un nou censal mort de capital de cinc-centes lliures, prestades pel mercader montblanquí Joan Moix, amb el pagament anual d'una pensió de cinc-cents sous.

Per altra banda, perquè l'esmentat Pere Puig pogués pagar les cinc-centes lliures s'havia portat a l'encant els seus béns, entre els quals hi havia el Molí de la Volta. A la subhasta fou el municipi montblanquí qui més n'oferí, donant per adquirir-lo una xifra de diners que calgué complementar amb cent seixanta lliures que, a la vegada, s'hagueren d'aportar amb la venda d'un nou censal mort.³⁹ Fou així com el municipi adquirí la propietat del Molí de la Volta.

La venda dels Molins de la Vila

Durant un segle i mig els Molins foren propietat municipal. Malauradament, la Guerra dels Segadors (1640-1652) provocaria l'enfonsament de l'economia de la vila. Pensem que abans del conflicte bèl·lic hi havia sis-centes cases habitades, quedant-ne després (el 1678) amb prou feines dues-centes quaranta.⁴⁰ El 1673 el govern municipal devia un capital de 30.000 lliures als creditors. El 1678 el deute havia passat a 39.840 lliures, amb un pagament anual d'interessos de 1991 lliures; si tenim present que per via d'impostos només es recaptaven 1376 lliures, veurem com cada any el deute s'incrementava en 615 lliures. Per solucionar el problema el Consell decidí aplicar un pla d'amortització del deute, però la seva aplicació trobava l'oposició d'alguns dels creditors del municipi. Davant aquesta negativa els munícips montblanquins acordaren sol·licitar la intervenció del rei mitjançant el seu lloctinent a Catalunya, el virrei i príncep de Bounomville, Alexandre Bournonville. El príncep de

Bounonville respongué favorablement al prec dels montblanquins i el 17 de desembre del 1678 envià una carta⁴¹ a tots els creditors contraris a la mesura, on els manava presentar-se davant el Relator de la Reial Audiència per a prosseguir la causa fins a la dictaminació de sentència definitiva. El consell montblanquí ofería als creditors aplicar un impost especial de 615 lliures per compensar el dèficit d'ingressos respecte a les despeses, diners que serien lliurats a tres persones elegides pel consell; els diners restants, després d'haver-ne llevat la quantitat necessària per a les despeses mínimes del municipi, serien entregats als tres electes i aquests els distribuïrien, el primer any (1679), en el pagament d'interessos a creditors. L'any següent es destinarien 1.000 lliures a amortitzar capital fins a dit valor i es continuaria així cada any fins que el pagament d'interessos quedés reduït a 500 lliures (capital remanent de 10.000 lliures): llavors es començaria a pagar la meitat dels interessos pendents, i l'altra meitat es pagaria quan el capital quedés completament amortitzat. Es trigarien molts anys a fer la pau però la situació de Montblanc no permetia altra de solució ja que, si la tresoreria municipal feia fallida, els creditors difícilment recuperarien els seus diners. No sabem en quins termes fou finalment firmada la concòrdia amb els creditors: el que sabem del cert és que se signà un acord uns anys més tard.

El 1691 la situació era crítica: el 21 d'octubre es reuniren a la Sala del Consell, a so de trompeta i del «seny gros», els cònsols Josep Montaner, Pau Ferrer i Jaume Mogues, junt a d'altres vint-i-un consellers, a fi d'analitzar l'estat de comptes i prendre els acords necessaris.⁴² Els interessos anuals dels crèdits impagats ascendien a 1.500 lliures, que sumades a les 500 lliures de les despeses ineludibles (pagament d'oficials i altres càrrecs) feien un total de despeses d'unes 2.000 lliures anuals; per fer front a dita suma es disposava d'una sèrie de drets i impostos que, ni de bon tros arribaven a les 2.000 lliures. Un dels ingressos que les autoritats de la Vila havien posat més esperances era l'arrendament dels molins municipals: a fi d'incrementar el seu funcionament es prengueren una sèrie de mesures des de l'inici del segle XVII, entre les quals destacava l'obligatorietat de moldre als molins del municipi a tots els montblanquins o, si més no, el compromís voluntari, pres per una gran part dels montblanquins, de no tornar a portar a moldre cap fruit a molins de propietaris particulars. Contra aquests acords s'hi oposà enèrgicament el noble Francesc Desclergues i altres propietaris (entre ells la Comunitat de Preveres); a força de plets i plets els particulars aconseguiren que el 22 de gener del 1640 es

dictés sentència contra el Comú de la Vila.⁴³ Després d'uns anys, un descendent d'en Francesc Desclergues, en Francesc de Pedrolo, tingué la pensada de reclamar al municipi l'esmena dels danys que la prohibició de moldre en els seus molins els havia ocasionat; això tornà a portar plets que foren resoltos el 30 de maig del 1686 amb una sentència condemnatòria envers la Vila.⁴⁴ El municipi recorregué la sentència. Uns anys després, el 1689 trobarem que Francesc de Pedrolo vendrà a la Vila tots els molins que tenia a Montblanc: dos molins fariners i un d'oli. La venda lliurava a Pedrolo i al municipi de més plets, però complicava la ja molt delicada situació econòmica municipal, ja que la Vila es va haver de fer càrrec d'una obligació de 2.328 lliures que Pedrolo havia de pagar al ciutadà honrat de Barcelona Joan de Poc, consogre d'en Pedrolo; d'aquestes 2.328 lliures el municipi encara devia, el 1691, 1.828 lliures.⁴⁵ Per altra banda, per posar a ple rendiment els molins es requerien costoses reparacions: calia reparar els molins, els casals dels molins, les basses, les peixeres i sèquies, sobretot els molins dits «de la Vila»: el Molí de la Volta i el Molí Xiquet; aquest darrer era completament enrunat i calien molts diners per a tornar-lo a fer funcionar.⁴⁶

Les autoritats municipals també feren relació de l'estat de comptes amb la Comunitat de Preveres: es devia un capital total de cinc mil nou-centes noranta-dues lliures, disset sous i sis diners, amb uns interessos anuals de 299 lliures dotze sous i quatre diners. Aquesta xifra provenia de tres conceptes: primerament hi havia prop de 269 lliures que s'obligaren a pagar a la Comunitat, segons la concòrdia firmada amb els creditors el 6 de maig de 1655; a més, constaven vint-i-cinc lliures d'un censal firmat el 1605 a favor del reverend Joan Puig, rector de Forès, i que els seus successors consignaren a la Comunitat l'any 1669; finalment restaven obligats a una pensió de cinc lliures i dotze sous creada a favor de la vídua Jori, l'any 1583, i que arribà a mans de la Comunitat el 1670. A la important xifra del capital de cinc mil nou-centes noranta-dues lliures i poc més, s'havien d'afegir les cinc mil cent noranta-dues lliures i escaig d'interessos endarrerits que eren pendants del plet davant la Reial Audiència, i que no es podien pagar degut a les moltes altres pensions no satisfetes a altres creditors. Els plets tampoc agradaven a la Comunitat de Preveres, que havien de mantenir advocats, a la vegada que no podien tenir la necessària sustentació i, per aquesta causa, es deixaven de celebrar molts dels sufragis encarregats per a la salvació de les ànimes dels difunts, en gran dany del culte. La Comunitat de Preveres era també un dels litigants contra el municipi

per la causa dels molins, ja que feia molts de temps que posseïen un molí prop del pont de la Fusta;⁴⁷ Un altre dels factors importants que consideraren els consellers montblanquins fou la necessitat de firmar una nova concòrdia amb tots els creditors. I per a poder aconseguir la seva firma hi havia un obstacle: aquest era el deute de 1.828 lliures restants a pagar al ciutadà honrat de Barcelona en Joan de Poc, i per a fer efectiu el pagament la Vila no disposava de diners. Per tot això, la millor manera que les autoritats d'aleshores trobaren per solucionar la situació fou establir un pacte de venda amb la Comunitat de Prevers de tots els seus molins. Amb el preu dels molins s'amortitzarien els crèdits (capital de cinc mil nou-centes noranta-dues lliures, dotze sous i quatre diners), el deute de 1.828 lliures degudes a Joan de Poc, del qual se'n faria càrrec la Comunitat i les 5.127 lliures i escaig d'interessos impagats, de les quals se'n satisfarien vora 3.418 lliures; quedarien unes 1.709 lliures que serien pagades en terminis anuals de 125 lliures.⁴⁸

Els molins venuts foren: el molí de Llorac, els Molins de la Vila (el Molí de la Volta i el Molí Xiquet,⁴⁹ el molí dit de Trullols (avui conegut com el «Molí dels Capellans») i un altre molí de premsa d'oli situat al capdamunt del Raval. El preu final de tot aquest conjunt de molins fou de 11.238 lliures, 17 sous i 1 diner, una quantitat considerable a l'època.

Finalització dels plets pel control dels molins

La venda dels molins municipals representava l'epíleg a tantes i tantes raons entre els propietaris particulars dels molins i la Vila. Amb tot, la Comunitat i la Vila es volgueren assegurar de l'extinció definitiva de qualsevol nou plet i per això s'imposaren una sèrie de condicions en el moment d'efectuar la venda. A continuació les copiem literalment:

«Primo, que dita Comunitat ara ni per ningun temps pugue fer anar a moldre a dits molins als naturals y habitans de dita vila que voluntariament se havian obligats anar a moldre a dits molins, encara que ab pretest de haver-se dits naturals y habitans obligats al predit, ni per haver estat dits molins de dita Universitat.

Item que dita Vila y Universitat així mateix ara ni en ningun temps pugue obligar ni presissar als naturals y habitans de dita vila de anar a moldre a ningun molí de dita Universitat encara que voluntariament s'i obligasen, que dita Universitat ne compràs o de nou fabricàs algú o alguns ans bé ara y sempre queden y hagen de quedar sempre ab la natural libertat de moldre allà ha ont vullen y

si acàs s'i obligasen ara o en qualsevol altre temps dita obligació sia nul·la y de ninguna forsa ni valor».

Arrodonien el pacte un grapat de condicions que el Municipi i la Comunitat havien de complir: la Comunitat havia de pagar les despeses notarials del rebut de pagament dels censos extingits, així com el pagament dels censos i altres drets dels senyors que tenien el domini directe dels molins. Així mateix, la Vila havia de cedir tots els censos que rebien sobre les adoberies i molins, i deixar completament pagats tots els deutes de pensions degudes, incloent-hi els lluïsmes. Finalment, la Vila donaria totes les eines pròpies dels molins: pics, martells, perpals, escarpes i altres instruments qualsevols llavors existents en dits molins.⁵⁰

Notes

- 1.-PALAU I DULCET, Antoni, *Guia de Montblanc*, Imp. Romana, Barcelona 1930, p. 172.
- 2.-BADIA BATALLA, Francesc, *Guia de Montblanc*, Imp. Requesens, Montblanc 1992.
- 3.-ESPAÑOL BERTRAN, Francesca «Els casals de molins medievals a les comarques tarragonines. Contribució a l'estudi de la seva tipologia arquitectònica», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* núm. 1, p. 231-254, especialment p. 248.
- 4.-PALAU RAFECAS, Salvador «Inventari-recerca dels molins fariners del riu Francolí», *Quaderns de Vilaniu*, (Valls), núm. 18 (1990) p. 81-103.
- 5.-SOLÉ MASERAS, Maties, «Projecte museogràfic del Museu Comarcal de la Conca de Barberà (Montblanc) estudi previ», *Aplec de Treballs* núm. 6 (1984), p. 7-62. En aquest article l'aleshores director del Museu, en Maties Solé en fa una descripció i explica el projecte de recuperar el molí i convertir-lo en l'actual secció del mateix Museu.
- 6.-ADSERIAS, Maria; GRINÓ, Damià; TEIXELL, Immaculada, «Intervencions arqueològiques als Molins de la Vila (Montblanc, Conca de Barberà)» *Tribuna d'arqueologia* núm. 1999-2000 (2003) p. 179-192.
- 7.-FELIP SÁNCHEZ, Jaume, «El Molí dels Capellans, un molí draper en èpocamedieval», *Espitllera* núm. 71-72 de desembre del 1987, p. 33-34.
- 8.-FELIP SÁNCHEZ, Jaume, «Les rendes reials de Montblanc», *Aplec de Treballs* núm. 37 (2019) p. 86-117. L'annotació es transcriu a la p. 115 i la datació consta a la p. 107.
- 9.-Apèndix documental, document núm. 5, de data Barberà 9 d'abril de 1311.
- 10.-FINESTRES MONSALVO, Jaume, *Historia de el Real Monasterio de Poblet*, Cervera 1753, volum I, p. 323.
- 11.-FINESTRES, obra citada, volum III, p. 42.
- 12.-Ídem, ibídem, p. 18.
- 13.-Ídem, ibídem, p. 66.
- 14.-Ídem, ibídem, p. 108-109.

- 15.-AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.334, perg. 19 a 22, 6 febrer 1298.
També existeix una còpia del segle XVIII a AHNM, Códices, L. 1.236, doc núm. 8, p. 38-82.
- 16.-AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.343, perg. 21, en data 27 febrer 1298.
- 17.-ALTISENT, Agustí, Història de Poblet, Impr. Monestir de Poblet, Poblet 1974.
- 18.-Apèndix documental, document núm. 1, en data Barcelona 16 de març de 1295.
- 19.-AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.359, perg. 6, en data de 16 d'octubre del 1300.
- 20.-consta al seu testament, vegeu la nota 15.
- 21.-Vegeu el mateix testament indicat a la nota 15.
- 22.-Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 1.17 f. 55v. No hem pogut llegir ara el document i només disposem d'una anotació que fèrem quan el trobàrem fa anys en consulta directa a l'arxiu. Actualment no es disposa de cap accés (ni directe ni digital) pel mal estat de conservació del registre.
- 23.-Apèndix documental, document núm. 4, en data Barcelona 29 de març de 1306.
- 24.-Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 195 f. 105v-106r (altra còpia a f. 106v-107r) en data València a 10 desembre 1.297. També s'enregistra a AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.342, perg. 21.
- 25.- AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.336, perg. 7, en data 22 maig 1297.
- 26.-AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.337, perg. 7, en data 30 juliol 1297.
- 27.- AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.341, perg. 2, en data 8 novembre 1297.
- 28.-AHNM, Clero, Bernardos, Poblet, carpeta 2.346, perg. 19, en data 3 novembre 1298.
- 29.-Apèndix documental, document núm. 2, en data Saragossa 19 de setembre de 1301.
- 30.-Apèndix documental, document núm. 3, en data Osca 13 de maig de 1304.
- 31.-Apèndix documental, document núm. 4, en data Barcelona 29 de març de 1306.
- 32.-Apèndix documental, document núm. 5, de data Barberà 9 d'abril de 1311.
- 33.-Apèndix documental, document núm. 6, de data Tarragona 4 de gener de 1322.
- 34.-Apèndix documental, document núm. 7, de data Montblanc 30 d'abril de 1322.
- 35.-Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 169 f. 174v-175r de data monestir de Poblet a 24 d'abril de 1320.
- 36.-Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 169 f. 206v-207r de data monestir de Poblet a 9 de maig de 1.320.
- 37.-Apèndix documental, document núm. 8, de data València a 27 de juliol de 1369.
- 38.-Arxiu Històric de Tarragona, Fons Notarial de Montblanc, Manual (1548-1549) f. 169v- 173v.
- 39.-Apèndix documental, document núm. 9, de data 19 d'octubre de 1548.
- 40.-FELIP SÁNCHEZ, Jaume, «Montblanc després de la Guerra dels Segadors», *Espitllera* núm. 99, setembre del 1995, p. 26-27.
- 41.-Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. núm. 5.697, f. 188v-190v
- 42.-FELIP SÁNCHEZ, Jaume, «L'economia municipal a la darrereria del segle XVII. La venda dels molins del municipi», *Espitllera* núm. 105, maig de 1996, p. 30-32. La majoria de la informació que donàvem en aquest article partia d'un document conservat aleshores a l'Arxiu Parroquial de Montblanc: era *l'Acta de venda d'uns molins fariners y un de oli situats en Jo terme de la present villa...* fet pel prevere i notari Pere Joan Murtra el 21 d'octubre de 1691, de 13 folis en paper, sense classificar. En deixàrem dipositades al Museu Comarcal de Montblanc unes fotocòpies del document.

- 43.-SANCHEZ REAL, J., *La casa Desclergues de Montblanc*, Tarragona 1974, p. 40.
 44.-Ibídem, p. 61.
 45.-Vide supra nota 1.
 46.-Ibídem
 47.-Ibídem
 48.-Ibídem; GRAU PUJOL, Josep M.T. a *La indústria tradicional de Montblanc i la Conca en el s. XVIII*, Montblanc 1989, p. 93, dona part d'aquesta informació tretada del Llibre del que posseirà dels molins que comprà la Comunitat de Preveres de la present Iglesia de la Universitat de la Vila de Montblanc en 1691, servat antigament a l'APM.
 49.-El document citat a la nota 42 dona les afrontacions i altres detalls interessants dels molins venuts. Les afrontacions donades per al «Molí Xiquet» ens permeteren identificar les seves restes prop del «Molí de la Volta», fet que comunicarem a la direcció del Museu Comarcal. Les nostres sospites foren plenament confirmades el juliol de 1991, quan l'equip dirigit per en Maties Solé realitzava els darrers treballs d'ordenació i acondicionament museogràfic dels Molins de la Vila, a fi d'adequar-lo com a secció monogràfica del Museu Comarcal.
 50.-Vegeu la nota 42.

Apèndix documental

1

Barcelona, 1295, març, 16

El rei Jaume II, davant el dubte de l'abadessa de Vallbona de vendre al noble Berenguer de Puigverd un molí situat al terme de Montblanc, que fou donat pels seus avantpassats, li atorga permís per alienar-lo lliurement.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 100 f. 389r

[Jacobus Dei gratia rex Aragonum, Mayoricarum, Valentie et Murcie comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis,] venerabili et religiose dompne Blanche, abbatisse Vallisbone. Refferente nobili Berengario de Podioviridi didiscimus quod cum idem Berengarius super vendendis sibi quibusdam molendinis que vestrum monasterium habet in termino Montisalbi vos plures requisierit et super hiis ut asserit et vobis obtinuit quod sibi aut alii molendina predicta vendere formeriatis pro eo quia dicto vestro monasterio per antecessores nostros indulta fuerint et concessa et propterea idem Berengarius a nobis petierit suplicando vobis super hiis nostrum beneplacitum reserari. Nos, ad ipsius instantiam et requisitionem, vobis presentibus intimamus quod si dictorum molendinorum venditionem vel concambium dicto vestro monasterio decreveritis fore utilem et fructuosam ipsam

facere potestis iuxta vere libitum voluntatis, erit tam nobis gratum si predicta molendina per vos vendi contingat ipsa vendi et concedi dicto Berengario pro eo pretio pro quo eadem alteri venderetis. Datum Barchinone XVII° kalendas aprilis [anno Domini M^o CC^o XC^o IIII°]

2

Saragossa, 1301, setembre, 19

El rei Jaume II comet al jurista Miquel Pere Romeo la causa existent entre Galceran de Puigverd, paborde d'Osca i el noble Sanç d'Antillon respecte a uns molins situats al terme d'Albalatillo (Osca).

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 122 f. 290v

[Jacobus Dei gratia rex Aragonum, Valentie et Murcie comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis] fideli suo Michaeli Petri Romei, jurisperito Osce. Causam que vertitur seu verti speratur inter Galcerandum de Podioviridi, prepositum Oscensis, agentem ex una parte et nobilem Sancium de Antilione, defendentem ex altera, super facto quorundam molendinorum sitorum in termino de Albalatello vobis per presentes ducimus comitendam. Mandantes vobis quatenus vocatis qui fuerint evocandi dictam causam audiatitis et eandem fine debito terminetis maliciis et difugiis non admissis. Datum Cessarauguste XIII° kalendas octobris[anno Domini · M^o · CCC^o · primo.]

3

Osca, 1304, maig, 13

El rei Jaume II comet al sobrejunter d'Osca la causa existent entre el degà i capítol de la seu d'Osca i el noble Sanç d'Antillon respecte a uns molins situats al terme d'Albalatillo (Osca) que es diu que pertanyen a la pabordia d'Osca.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 132 f. 181r

[Jacobus Dei gratia rex Aragonum, Valentie et Murcie comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis], supraiunctario Osce vel eius locumtenenti [salutem et dilectionem]. Causam que vertitur vel verti speratur inter decanum et capitulum Oscensis ecclesie ex una parte et nobilem Sancium de Antilione ex altera super quodam molendino sito in termino de Albalatillo quod dicitur expectare ad preposituram Oscensis

et detineri per nobilem supradictum vobis per presentes ducimus comitenda. Mandantes vobis quatenus vocatis qui fuerint evocandi predictam causam audiatis et eam fine debito terminetis maliciis et difugiis pretermisissis. Datum [Osce ·III° · idus madii anno Domini · M° · CCC° · quarto.]

4

Montblanc, 1307, abril, 29

El rei Jaume II comissiona al jurista montblanquí Ponç de Termenès la qüestió exposada pels fills i hereus de la difunta Sibil·la d'Anguera, germana de Gueraldó de Puigverd i Guerau Savit i Pere d'Oçell, capellans de dues capellanies d'aquelles quatre capellanies que dict Gueraldó al seu darrer testament manà instituir a l'església de Valls, els quals diuen que el noble Berenguer de Barberà es reté injustament uns molins situats al terme o territori de Montblanc que foren comprats pel difunt Galceran de Puigverd, paborde d'Osca i germà de dit Gueraldó.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 139 f. 243r

[Jacobus Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis], fidei suo Poncio de Termenes, jurisperito Montisalbi, [salutem et gratiam]. Ex parte filiorum et heredum Sibilie de Angaria quondam, sororis Geraldoni de Podioviridi et Geraldini de Vite et Poncii de Ocello, capellanorum duarum capellaniarum de illis quatuor capellaniis quas dictus Geraldonus in sua ultima voluntate institui mandavit in ecclesia de Vallibus, conquerendo fuit propositum coram nobis quod Berengarius de Barberano miles detinet indebite et iniuste quedam molendina situata in termino seu territorio Montisalbi que empta fuerunt per Galcerandum de Podioviridi, quondam prepositum Oscensis fratremque dicti Geraldini, de pertinencia eiusdem et Geraldini in quibus molendinis dicti heredes et capellani ius asserunt se habere, videlicet, dicti heredes tamquam successores et heredes dicte Sibilie ad quam tam bona dicti Geraldini qui decessit sine liberis quam bona etiam Geraldini de Podioviridi et Berengarie uxor eius quondam parentum dictorum Geraldini et Sibilie asserunt pertinere et dicti capellani ex institutione dictarum capellaniarum. Quapropter vobis comitimus ac etiam per presentes dicimus et mandamus quatenus vocatis qui fuerint evocandi et de predictis breviter, summarie et de plano cognoscatis et ea fine

debito terminetis, malitiis et difugiis omnibus retroiectis. Nos enim super hiis vobis comitimus vices nostras. Datum in Montealbo · III° · kalendas madii anno [Domini · M^o · CCC^o · septimo.]

Bernardus Maioris, mandato
Raimundi de Toylano, iudicis
curie, cui fuit comissum

5

Barberà, 1311, abril, 9

Document de penyora on Guillem Colom i la seva muller Berenguera, de Sarral, cedeixen en penyora a Guillem Lària, batlle del Vilosell, un tros de terra situat prop del molí que fou de Berenguer de Puigverd, al terme de Montblanc, confrontat amb el puig de la bassa de dit molí.

O: perdut

A: Arxiu Diocesà de Tarragona, Parròquia de Barberà, Fons notarial, Manual (1309-1310), f. 52v

Notum sit cunctis quod nos Guillelmus Columbe, uxor eius Berengaria, habitatores de Regali, de certa scientia confitemur et recognoscimus debere vobis Guillermo Laria, baiulo dez Velosel, XXX^a solidos barchinonenses terni quos nobis amore et gratia mutuastis. Renuntiamus et cetera, pro quibusquidem XXX^a solidos redendis vel ac persolvendis vobis dicto Guillermo illud trocium terre quod habemus in termino Montisalbi iuxta molendina que fuerunt nobilis Berengarii de Podioviridi, sicut afrontatur et terminatur cum Petro Stephani et cum en Fonoyl et cum podio basse molendinorum et cum Raimundo Danga quodquidem terre trocium teneatis tanto et tamdiu vos et vestri donec per nos vel vobis satisfactum fuerit dictis XXX^a solidis et centum solidos quos nuper iam nobis mutuastis fructibus in perceptis in sortem dictorum denariorum minime computatis; quodquidem terre trocium vobis faciemus tenere pacifice et quiete per dictum tempus. Obligando in vobis nos et omnia bona nostra ubique habita habenda. Insuper ego dicta Berengaria et cetera. V idus aprilis

6

Tarragona, 1322, gener, 4

L'infant Alfons delega en els batlles de Montblanc el procès i causa contra Guerau i Galceran de Puigverd, acusats d'haver trencat les moles dels molins de Pere, Ramon i Berenguera d'Anguera situats al terme de Montblanc i haver-se endut eines i altres béns. Un cop

fnida la instrucció vol que li trametin la informació.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 368 f. 67v-68r

Infans [Alfonsus illustrissimi domini regis Aragonum primogenitus eiusque generalis procurator ac comes Urgelli], fidelibus suis baiulis Montisalbi [vel eius locumtenentibus, salutem et gratiam]. Ex parte Petri et Raimundi d'Angera et Berengarie, uxoris Guillermi Coloma sororis ipsorum, habitatorum Montisalbi, fuit nobis humiliter suplicatum quod cum Geraldus et Galcerandus de Podioviridi fratres, quadam nocte manu armata cum comitiva hominum venissent ad quedam molendina dictorum suplicantium sita iuxta villam Montisalbi et fregissent fores et moles ipsorum molendinorum ac ipsa molendina supposuissent igni et res ac apparatus ipsorum molendinorum secum asportassent de quibus iam videtur incepta est fieri inquisitio dignaremur sibi super hiis secundum iustitiam providere. Quare ipsa supplicatione benigne suscepta vobis comitimus et mandamus quatenus transumpto processu dicte inquisitionis in eo statu quo nunc est inquisitionem ipsam nisi perfecta fieri perficiatis et publicetis eandem predictis et aliis de premissis que ad difinitivam sententiam que nobis presentibus reservamus prout de iure et ratione fuerit faciendum. Qua siquidem inquisitione [ ] predicatur quosque ad difinitivam sententiam processum eiusdem inquisitionis ad nostram curiam transmitatis sub vestri sigilli munitione interclusum. Nos enim per presentes vobis super hiis comitimus vices nostras. Datum Terrachone · II° · nonas ianuarii anno Domini · M · CCC · XX · primo.

Clemens de Salaviridi
mandato domini infantis

7

Montblanc, 1322, abril, 30

El rei Jaume II apresca als batlles de Montblanc a acabar la inquisició i procès contra Guerau i Galceran de Puigverd, acusats d'haver trencat i invadit els molins de Pere i Ramon d'Anguera situats al terme de Montblanc.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 175, f. 27r

Jacobus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis], fidelibus suis baiulis Montisalbi et assessori eorum, salutem et [dilectionem]. Ex parte Jacobi Coyl, Guillermi et

Jacobi Exivert propositum extitit coram nobis quod super fraccione et invasione facta molendinorum Petri et Raimundi de Angaria sitorum in termino Montisalbi inquisitio per vos fieri extitit incohata et quod per inclitum infantem Alfonsum primogenitum et generalem procuratorem nostrum vobis extitit literatorie demandatum ut inquisitionem inceptam per vos super predicto perficeretis et eandem publicaretis Geraldo et Galcerando de Podioviridi et aliis de premissis inculpatis et alias in predictis procederetis usque ad sententiam difinitivam quam sibi reservavit et quod vos inquisitionem super facto predicto perfecistis et eandem publicastis dictis Jacobo Coyl, Guillermo et Jacobo Exivert qui de premissis inculpabarunt et quod ispum negotium est quasi ad sententiam devolutum et quod vos ad determinationem ipsius negotii procedere non vultis pretextu dicti mandati incliti infantis predicti sicque supplicarunt nobis sibi super hiis de oportuno remedio provideri. Qua supplicatione benigne admissa vobis dicimus et mandamus quatenus ad decisionem et determinationem negotii prelibati iuxta merita inquisitionis et processus inde ordinatorum vos vel alter vestrum qui hoc facere debant iuxta usum dicte ville mora postposita procedatis, non obstantibus mandatis in contrarium vobis factis. Nos enim super hiis vobis seu alteri vestrum in casu predicto comitimus plenarie vices nostras. Datum in Montealbo pridie kalendas madii anno Domini · M^o · CCC^o · XX° · secundo.

Tenentemlocum vicecancellaria mandatoregio sibi facto per literam secretam.

8

València, 27 de juliol de 1369

El rei Pere III mana als seus oficials que capturin i actuïn vigorosament contra Bernat de Montagut i Guillem de Bas, habitants de Valls, que posaren foc i destruïren els aparells i quatre moles del molí d'Arnau Mallol, situat al terme de Montblanc, robant roba i bestiar que s'hi guardava. Relata l'atac realitzat l'any anterior contra el molí de Macià Janer, que quedà impune.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona, Cancelleria, Reg. 1081, f. 83v-84r-v

Petrus [Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie], fideli nostro vicario Montisalbi vel eius locumtenenti, salutem et gratiam. Noveritis ad aures nostras fuisse clamosa insinuatione deductum quod die dominica XVI^a presens mensis iulii quidam maligno ducti spiritu inter quos fuisse dicuntur Bernardus de Monteacuto, domicellus nunc biulus archiepiscopi Tarracone in loco de Vallibus, et Guillelmus

de Basso, habitator eiusdem loci, cum nonnullis suis complicibus exeuntes de dicto loco invadendo terminum ville nostre Montisalbi venerunt ad molendinum quod Arnaldus Mallol, jurisperitus dicte ville, habet in dicto termino Montisalbi et Deum ac nostram iustitiam non verendo, scilicet, potius in dedecus et contemptum dominationis nostre, manu armata et mente deliberata in noctis silencio fractis ianuis ipsius molendinni illudque sub nostri guidatico, guarda et protextat speciali consistens sicut cetera molendina per violentiam invadendo in ipso quatuor molas ac tremugias rotas et alia dicti molendini apparamenta per vim ruperunt et fregerunt. Et addendo mala malis supposuerunt ipsum molendinum igni ac nonnullas raupas, gallinas et alia bona inibi extantia secum ut dicitur asportarunt. Et cum talia et tam facinorosa crimina non debeant impunita relinqui quinpotius adversus ea comittentes sic gravi acrimonia insurgendum. Pro tanto, vobis dicimus et mandamus expresse et sub ire <et> indignationis nostre incursu quatenus adversus dictos Bernardum et Guillemmum et quoscumque alios si et quos in hiis culpabiles noveritis aut talibus consensisse vel opem seu opera prestitisse per processum pacis et treuge ubi pars requisierit et aliis viis et modis quibus de iure, usu aut constitutionibus Cathalonie et usaticos Barchinone fieri possit, rigide et fortiter capiendo eos si infra iurisdictionem vobis commissam reperire poteritis alias baniendo et bona ipsorum anotando et aliter sic sollicite procedatis quod ipsi culpam suam defleant et alii eorum exemplo perteriti ammodo talia comittere non attemptent. Cavendo attente ne in hiis amor vel favor palpitet nec iustitia claudicet, scilicet, huiusmodi scelera que iam alias ut percepimus in aliis molendinis Mathie Januarii infra dictum terminum Montisalbi constructis per nonnullos anno proxime preterito attemptata fuerit de quibus nulla fuit castigatio subsequuta nunc et ammodo taliter corrigantur quod ipsis sceleratoribus cedat ad penam et ceteris similia temptare volentibus in exemplum. Mandantes cum hac eadem gerentivices gubernatoris generalis in Cathalonia, necnon vicariis Cervarie, Villefranche Penitensis, Tarrage et aliis quibuscumque officialibus et subditis nostris sub ire et indignationibus nostre incursu quod vobis super hiis etiam cum exercitibus vicariarum predictarum si locus afuerit vobis assistant auxilio, consilio et favore si, quando et prout a vobis inde fuerint requisiti. Et etiam mandamus firmiter vicariis Tarracone et Campi in quorum districtu dicti criminosi populari dicuntur quod adversus eosdem procedant acriter, prout facti qualitas hoc requirit. Datum Valentie · XXVII^a · die iulii ano a Nativitate Domini Millesimo trecentesimo sexagesimo nono. Guillelmus de Palou.

Dominus rex mandavit michi
Jacobo Conesa. Probatum.

9

Montblanc, 1548, octubre, 19

El municipi de Montblanc venen un censal de 160 sous barcelonesos de pensió o interès per un capital de 160 lliures prestades per Joan Moix per pagar la resta del preu de compra feta a l'encant públic pel Molí de la Volta, antigament propietat del mercader Pere Puig.

O: perdut

A: Arxiu Històric de Tarragona, Fons Notarial de Montblanc, Manual (1548-1549) f. 174r-v.

[Die veneris XVIII° mensis octobris anno a Nativitate Domini · M · D · XXXX VIII ·]

[Sit omnibus notum quod] nos Joannes Ros et Petrus Scapolat, consules anno presenti et cetera et Hieronimus Picayre, mercator dicte ville, procurator, syndicus et actor et cetera attendentes dictam universitatem persolvendo et satisfaciendo pretium seu partem pretii illorum molendinorum farineriorum que erant dicti Petri Puig, vulgo dicto de la Volta, per dictam universitatem dudum emptorum in encantu publico discussione iustitie, et non habentes in presentiarum pecunias paratas quibus ipsam partem pretii solvere possemus, dictis nominibus et perquisitis et cetera tandem non invenimus et cetera pro tanto gratis per nos et nostros et per dictam universitatem et cetera vendimus vobis dicto Joanni Moix et vestris perpetuo, instrumentum gratie redimendi mediante, centum sexaginta solidos barchinonenses de censuali mortuo et cetera fiat ut supra usque suos pro pretio vero predictorum que vobis vendimus dedistis nobis dictis nominibus centum sexaginta libras barchinonenses ad rationem XX^{ti} mille solidorum pro mille solidis annue pensionis. Et ideo totum et cetera fiat ut supra usque in fine.

Testes predicti.

Item cum alio instrumento firmarunt in posse de dictis centum sexaginta libris receptis numerando in presentia notarii et testium infrascriptorum.

Testes proxime dicti

Item dictus Moix gratie redimendi mediante instrumentum

Testes proxime dicti

-Rebuda: setembre 2022.

-Valoració: Dr. Josep Maria Sans Travé

-Acceptació: octubre 2022